

‘Begin eens met een profiel

De belangstelling voor de bodem neemt snel toe in de bloembollensector. Om die reden start BloembollenVisie een tweede serie artikelen over dit onderwerp. In de eerste aflevering is het woord aan Marleen Zanen, onderzoeker Duurzaam Bodembeheer bij het Louis Bolk Instituut in Driebergen. ‘Ga in studieclubverband naar de bodem kijken.’

Tekst: Arie Dwarswaard
Fotografie: René Faas

Ze is net terug van twee weken veldwerk. Bij agrarisch ondernemers langs in heel Nederland om met hen door te nemen hoe het met hun grond gaat. Als onderzoeker Duurzaam Bodembeheer heeft Marleen Zanen van het Louis Bolk Instituut over interesse vanuit de gangbare landbouw niet te klagen. “Op het gebied van duurzaam bodembeheer is de afgelopen tien jaar heel veel veranderd. Het aantal vragen vanuit de gangbare land- en tuinbouw neemt sterk toe, vooral van jonge ondernemers. Bodem is meer dan materie om gewassen in te telen. Dat besef groeit vooral bij hen snel.”

GRENSVLAK

Het Louis Bolk Instituut, gelegen op landgoed De Reehorst in Driebergen, bestaat al meer dan 35 jaar, en heeft zich altijd beziggehouden met het stimuleren van duurzame landbouw, voeding en gezondheid. “Van grond tot mond”, zo vat Marleen Zanen de reikwijdte van het werkveld samen. Lang werd het instituut geassocieerd met onderzoek voor de biologische landbouw, maar dat beeld is niet meer actueel, vindt ze. “We zijn een onafhankelijk instituut dat de laatste tien jaar steeds meer gangbaar werkende agrarisch ondernemers heeft kunnen ondersteunen in het verbeteren van de bedrijfsvoering. Juist onze expertise vanuit duurzame landbouw helpt daarbij. De focus ligt daarbij op de praktische inpasbaarheid van nieuwe technieken en ideeën. Je ziet dat biologisch en gangbaar naar elkaar toegroeien.” De groeiende belangstelling voor de bodem kan ze wel verklaren. “Er is veel gaande als het om de bodem gaat. Veel zaken komen van buitenaf, zoals de klimaatverandering, de eisen die de Kaderrichtlijn Water stelt, of een tijdelijk verbod op metaam-natrium. Al die ontwikkelingen leiden ertoe dat de ondernemer afhankelijker wordt van zijn eigen bodem. En door die ontwikkelingen lukt het ze niet meer om de maximale opbrengst van hun grond te halen,

zoals ze dat decennialang gewend waren. Het belang van een kwalitatief goede bodem wordt alleen maar belangrijker. Het zijn dan ook uitsluitend gangbaar telende ondernemers waarmee ik werk.”

SAMENHANG

Hoe kijkt zij als onderzoeker Duurzaam Bodembeheer aan tegen dat begrip. “Duurzaam bodembeheer doe je voor een goede productie en een goede kwaliteit van het gewas, nu en in de toekomst. Duurzaam bodembeheer is een doel, gericht op de lange termijn. Om het hanteerbaar te maken helpt het om concrete beheerdoelen vast te stellen: waar wil je aan werken? Hoge productie? Betere weerbaarheid tegen ziekten?”

.....

‘We weten dat van alle biodiversiteit op aarde meer dan 25% in de bodem zit’

.....

Goede waterregulatie? Belangrijk is dat de drie elementen van bodem, te weten de fysische, de biologische en de chemische kant, op orde moeten zijn en optimaal functioneren. Dat betekent dus dat je naar de samenhang van die elementen moet kijken.”

De praktische uitwerking van deze opvatting klinkt simpel, “Kijken naar de bodem is voor ons echt de basis. Als wij een groep ondernemers gaan begeleiden op het gebied van duurzaam bodembeheer, beginnen we vaak met het graven van een profielkuil. Dan zie je direct hoe het met de beworteling van het gewas staat. Het is ook een kijkje in het verleden: je graaft 70 cm diep en beseft: dit is in zoveel eeuwen opgebouwd, daar moeten we zuinig op zijn. De profielkuil laat ook de drie componenten fysisch, biologisch en chemisch in hun samenhang zien, mits je weet waar je naar moet kijken.”

Marleen Zanen: ‘Duurzaam bodembeheer is vooral

Het klinkt als een te eenvoudige oplossing, en toch blijkt het in de praktijk een beproefde methode die echt werkt. “Voor veel ondernemers is het al heel wat om een keer zo’n profielkuil te graven. Daar maken ze zelf eigenlijk nooit tijd voor. In groepsverband levert het direct discussie op. Er valt iets te zien over drainage, ontwatering, storende lagen. En dan snappen ze al snel waarom een gewas zich minder goed ontwikkelt dan ze hadden verwacht. Omdat het zo’n praktische manier van werken is komt het gesprek in zo’n groep snel op gang. Het werkt vaak ook veel beter dan een theoretische verhandeling van mij als onderzoeker.”

ROBUUST SYSTEEM

Duurzaam bodembeheer betekent in de ogen van Marleen Zanen dat agrarisch ondernemers leren om op een andere manier te kijken naar hun bodem als productiefactor. “Het beeld dat ik daarvoor nog wel eens gebruik is dat van een heuvel waarop een bolletje ligt. Dat bolletje balanceert constant om maar niet van de heuvel af te rollen. Rondom die heuvel staan telers en adviseurs angstig af te wachten in de hoop dat het bolletje niet weggroft. Alle contro-

kuil te graven'

een andere manier van werken'

lemiddelen wordt aangewend om het bolletje op de top te laten. Deze aanpak is gericht op problemen, op het uitschakelen van natuurlijke variatie en op direct ingrijpen. Je kunt het bolletje ook in een kommetje op de grond leggen en laten meebewegen met de natuurlijke variatie. Je kijkt dan naar hoe je aan een robuust systeem kan werken, dat tegen een stootje kan. Dat vraagt wel om een andere bedrijfsvoering."

ANDERE BEGRIPPEN

Twee begrippen die als een regelmatig terugkerend refrein klinken als het gaat om duurzaam bodembeheer zijn bodembiodiversiteit en bodemweerbaarheid. In een tijd waarin biodiversiteit sowieso trend is, lijkt de stap naar de bodem klein. "Toch weten we nog weinig van bodembiodiversiteit, ook al groeit de interesse. We weten dat van alle biodiversiteit meer dan 25% in de bodem zit. Dat gaat dus om enorme hoeveelheden regenwormen, schimmels, bacteriën, aaltjes en andere levende organismen in al hun variatie. Zij bepalen de vruchtbaarheid van onze bodem. We weten dat er veel onderlinge samenhang is tussen al dat bodemleven. Door bijvoorbeeld een grondbe-

handeling met metam-natrium toe te passen maak je die samenhang kapot. De vraag is of je ook op een andere manier het probleem dat je met metam-natrium wilt bestrijden, kunt aanpakken. Welk traject leent zich daar voor? Kijk meer naar de oorzaak van het probleem. En, als je experimenteert met korte termijn alternatieven zoals inundatie of biofumigatie, kijk dan niet alleen naar het dodende effect op plantparasitaire aaltjes zoals stengelaaltjes, maar kijk ook naar de brede bodemweerbaarheid na interventies. Uit de kasteelt weten we bijvoorbeeld dat na ontsmetting de kans op *Pythium* en *Rhizoctonia solani* juist weer toeneemt. Biotoetsen en het meten van diverse bodembioologische parameters kunnen meer inzicht geven in de effecten op systeemniveau. Door mee te denken in landelijke expertgroepen maken we gebruik van de kennis die er is en

door veel te meten op landbouwpercelen hebben we inmiddels een aardige database met bodembioologische indicatoren opgebouwd. Telers willen vaak toch weten hoe het bij hen zit. De onderzoeksgegevens zijn de basis voor een gesprek, juist in een studiegroep waar ook collega's bij betrokken zijn. Waar zitten de verschillen, en hoe zijn die te verklaren? Wat kan de ondernemer doen om zaken te verbeteren? Vaak is dat een kwestie van de lange adem. Daar hebben bedrijfsadviseurs niet altijd een boodschap aan. Hun belang ligt meestal meer bij de korte termijn, terwijl juist de ondernemer gebaat is bij de lange termijn. Voor hem is het de kunst om sterk in zijn schoenen te staan. Kennis en ervaring van collega's kunnen hem daarbij helpen."

DE PRAKTIJK

Cruciale vraag is wat de bloembollenteler met het begrip bodemweerbaarheid kan. Volgens Marleen Zanen is dat minder ingewikkeld dan het lijkt. "Ook daar is het zaak om met een profielkuil te beginnen, en daarna vast te stellen wat het bouwplan is, welke bemesting wordt gegeven, hoe de grondbewerking is, welke groenbemester wordt geteeld, en alle vragen die bij deze onderwerpen horen. Heel simpel, als het gaat om de grondbewerking: welke bandenspanning en -breedte hanteer je? Een hoge bandenspanning geeft meer kans op storende lagen dan een lage bandenspanning. Of welke groenbemester gebruik je en waarom? Ik krijg daar bijna wekelijks vragen over. Wat ondernemers zich ook mogen realiseren, is dat het bij duurzaam bodembeheer niet alleen maar gaat om beperkingen, maar ook om andere manieren van werken. En als je die wilt toepassen, experimenteer dan eens op je eigen bedrijf. Doe dat vooral samen, bijvoorbeeld in een praktijknetwerk. Dat is een ideale manier om kennis over te dragen."

Haar collega Nick van Eekeren begeleidde er onlangs nog een in West-Friesland, waar veehouders en bloembollentelers over en weer nogal wat vooroordelen hadden over de te ruilen grond voor de reizende bollenkraam. Vooral het met elkaar in gesprek gaan over zaken als bodemvruchtbaarheid en bodembeheer leverde veel wederzijds begrip op. En wie zelf met een aantal collega's met duurzaam bodembeheer aan de slag wil gaan, kan voor de begeleiding bij het Louis Bolk Instituut terecht.

Nieuwe serie bodem

Van september 2012 tot en met februari 2013 besteedde BloembollenVisie al uitgebreid aandacht aan ontwikkelingen op het gebied van bodem. Omdat er nog zoveel meer over dit onderwerp te schrijven valt, start een nieuwe serie artikelen.